

Terminas prie termino. VIII

JONAS KLIMAVIČIUS

APLINKA IR TERPĖ, TERPĖ IR MEDIJA

Terminai (ir paprastieji žodžiai) *aplinka* ir *terpė* nėra bendrareikšmiai. Jų reikšmės ir tarpusavio santykiai klostėsi netrumpą laiką, bet jau yra beveik nusistovėję, o dar plėtojasi tiek, kiek tai lemia mokslų raida ir išsklaida. Istorija įdomi ir pamokoma. Tačiau dar yra ir visai aktualių, spręstinių dalykų. Pavyzdžiui, „gyvosios ir negyvosios gamtos elementai, esantys jūroje, virš jūros ir žemės gelmėse po jūra (oras, vanduo, dugnas ir žemės gelmės po jūros dugnu, jų gamtos ištekliai)“ – tai *jūros aplinka* ar *jūros terpė*? Tam suprasti ir nuspręsti reikia – kaip paprastai terminologijoje – ne tik kalbos mokėjimo, kalbotyros išmanymo, bet ir konkretaus mokslo nuovokos. Todėl pravartu nuodugniau pasiaiškinti *aplinkos* ir *terpės* atsiradimo, tarpusavio sąveikos ir skirties priežastis, eigą ir rezultatus.

Abu atsiradę terminizacijos būdu, bet ir priežastys sužadintos (indukuotos), ir tolesni sunkūs, nesklاندūs vyksmai lemti išorės – daugiausia rusų kalbos žodžių *среда* ir *окружение*, taip pat angl. *medium*.

Aplinka 1. „apylinkė“; fiksuota jau SD 1642 (*Okolicá / Vicinia, territorium uniwersitas agrorum. regie. Apikayme / aplinka* ir *okrążenia / Ambitio. ambitus. us. circumiectus. us. Aplynka*), vėliau Antano Juškos žodyne, LKŽ I₂ 1968 pateikiama ir iš gyvosios kalbos: *Iš visos aplinkos susirinko* Krekenava. Naujųjų, knyginių, reikšmių klostymosi eigos atspindys yra LKŽ I₁ 1941 *aplinka* 2. nediferencijuota reikšmė ir neišsamus jos aiškinimas – „aplinkuma, tarpas“ (nors *tarpas* čia jau yra ir žingsnelis į *terpę*). LKŽ I₂ 1968 reikšmė perskirta – 2. „visuma gamtinių sąlygų, kuriose (=kuriomis) kas nors vystosi ir veikia“ ir 3. „socialinės-buitinės sąlygos, <...>“. Įdomu, kad abi reikšmės iliustruojamos Jono Jablonskio sakiniais – *aplinka 2: Ir aplinka turi žmogui daug įtakos; aplinka 3: Jis turi ir šiaip įtakos turėti kalbos mokslui mokykloje ir savo aplinkos gyvenime*. Antano Vireliūno vėlokai prigijęs ir mažokai vartojamas naujadaras *aplinkotyra*

„kraštotyros [irgi Vireliūno naujadaras] dalis, tirianti artimiausią aplinką“ remiasi, rodos, abiem *aplinkos* reikšmėmis. Naują reikšmę prideda DŽ 1954 – *aplinka* 3. „aplinkuma, tarpas, sfera“: *Oras yra aplinka, kurioje plinta garsas*. DŽ 1972 – *aplinka* 3. aiškinama kiek tiksliau, bet irgi dar dvilypė – „terpė, sfera“ – *oras* tikrai yra garso plitimo terpė, bet *gyvenamųjų namų aplinkos sutvarkymas* – ne jokios terpės ir net ne sferos. Todėl nenuostabu, kad LKŽ I₂ 1968 *aplinka* 4. „terpė, sfera“ iliustruojama tik *oru*; bet ir aiškinime neturėjo likti *sferos*. Toliau, matyt, pajutus *aplinkos* ir *terpės* skirtybę, *aplinka* 1. aiškinama „fizinės sąlygos“: *geografinė, natūrali; gyvenamųjų namų*, bet ir *dujų, korozinė* DŽ 1993, nors dvi pastarosios veikia yra *terpės*.

Prieš einant prie *aplinkos* kaip mokslo termino pirma reikia pasižvalgyti po pusiau termininę ar ir determinizuotą vartoseną, kurioje – įvairiuose junginiuose ir aiškinimuose – geriausiai atsiskleidžia motyvacija ir semantiniai santykiai. Pradžiai – du pavyzdžiai: <...> *aplinka aplink mus jau yra kita* Sav su TV 2008 42 3; *elektrinis laukas* – 1. *ypatingų savybių aplinka apie įelektrintą objektą arba kintamąjį magnetinį lauką* AETŽ 2010. Neapsakomai plačiai nuo seniai iki pat dabar vartojama *supanti aplinka: Ląstelių fiziologija, kaip ir jų morfologija, priklauso nuo jas supančios aplinkos* ŽA 1972 14. *Mus supanti aplinka yra dinamiška* IQ 2010 3 121. <...> *ryšys su supančia aplinka* Sav su TV 2012 1 30. <...> *mąstymas apie pasaulį, jį supančią aplinką* NŽA 2011 2 84. <...> *atominės elektrinės poveikis ją supančiai aplinkai* Vd 2009 20 32. *Įvertinus tiek vaiko, tiek jį supančios aplinkos rizikos ir apsauginius veiksnius*, <...> Vd 2008 50 74. Žinoma, *jį supantys žmonės* – visai natūralu, bet įsismaginus – ir *aplinka ir jį supantys žmonės* Sav su TV 2011 26 14. Greta dažna ir *į aplinką panaši apsuptis*: <...> *praleisti žiemos apsuptyje* Sav su TV 2008 14 3. <...> *gamtos apsuptyje įsikūrusi* <...> *sanatorija* Vd 2010 37 43. *Gyvename šešėlinės ekonomikos apsuptyje* Vd 2011 15 22. *Mokesčiai – mokestis už civilizaciją ir modernią visuomenę, tad jei nori gyventi žmoniškoje apsuptyje, turi susimokėti* Vd 2011 15 70. *Tenka mokytis naujų vertybių apsuptyje* Vd 2010 39 66.

KPP 1976 ir 1985 pataisė: *supanti aplinka* – *aplinka*. Bet šito negana, o kai neaiškinama, kodėl negerai, tai taisymo sėkmė menka. Reikėjo labai mažai – nurodyti rus. *окружающая среда*. Dabar galų gale reikia jau išsamiau.

Rus. *окружение* ir ¹*среда* leksikografijoje fiksuoti jau nuo 1627 m. (ССРЛЯ VIII 1959 ir XIV 1963). Rūpimomis naujesnėmis reikšmėmis labiau paplitęs tik ¹*среда* – 3. „социально-бытовая обстановка, <...> окружение“ (A. Gercenas, I. Turgenevas) || „совокупность людей, связанных общностью жизненных условий, занятий, интересов или кого-либо“ (M. Saltykovas-Ščedrinus, M. Gorkis), o 4. „группа людей“ (M. Lermontovas, F. Dostojevskis) – устар., todėl iš *окружение* dabar aktualus 3. || „окружающие люди, общество“: Ir ¹*среда* – 2. „совокупность природных или социальных условий, <...>“: *географическая, окружающая*, ir *окружение* – 3. „окружающая обстановка, среда“: *окружение растения*, bet tik ¹*среда* – 1. „вещество, заполняющее какое-либо пространство и обладающая определенными свойствами“: *воздушная, однородная, питательная*, Dabartinė rus. *среда* reikšmė platesnė negu *окружение* – apima ir *окружение: среда*¹ – 1. *aplinka, aplinkuma; tarpas: в среде учёных – mokslininkų tarpe, 2. terpė: воздушная – orinė* RLKŽ II 1967, 1. spec. *terpė, mediumas: agrarinė terpė, distorsinė terpė / distorsinis mediumas, почвенная – dirvoinis substratas* RLKŽ IV 1985, o *окружение* – 1. *aplinka, aplinkuma; sfera: literatūrinė aplink[um]a* (4. *apsuptis, apsupimas*) RLKŽ II 1967, 2. *aplinka, aplinkuma: geografinė, smulkiaburžuazinė* RLKŽ II 1983; *aplinka – среда, окружение: geografinė, literatūrinė* LRKŽ 1971, *среда, окружение: geografinė, literatūrinė, iškilminga, mūšų aplinkoje – в нашей среде* LRKŽ 1988, o *terpė – среда* (aplinka): *maitinamoji* LRKŽ 1971, *terpė* (aplinka) – *среда: maitinamoji* LRKŽ 1988. Iš šito reikšmių lyginimo darosi suprantamas pažyminio *окружающая (среда)* reikalingumas, o ši junginį vartojant – termino *окружение* būtinumas. Rusų kalboje įprasti junginiai *в среде жить, существовать, обитать, расти* ir *среда окружает* СССРЯ XIV 1963. *Среда* aiškiai motyvuojama *среди – tarp(e)*, o *окружающая среда* – tai vis dėlto *contradictio in adiecto* (oksimoronas). Pagal tą junginį aklaai susidarytas liet. *supanti aplinka* – pleonazmas. Nors nesuprastas, iš kur radęsis, bet pastebėtas ir šalintas, netiesiogiai padėjo rasti, o ypač plisti ir įsigalėti *terpei*. *Aplinka* savo motyvacija panaši į angl. *environment : environ – (ap)supti* ir vok. *Umgebung : umgeben – (ap)supti* ir *Umwelt (aplinkinis pasaulis* VLKŽ II 1992).

Netikra išėitis iš šios kolizijos buvo, bet, beje, ir vėlai – tai *išorinė aplinka: išorinė aplinka – outdoor environment – среда внешняя* AATŽ 2000; *dezinfekcija – patogeninių mikroorganizmų naikinimas išorinėje aplin-*

koje LTE III 1978. Oda – svarbus sudėtingas organas, kuris atlieka daugybę funkcijų: padeda orientuotis išorinėje aplinkoje, <...> Sav su TV 2012 4 13. Taigi išorinės aplinkos dirginami vaikai dabar bręsta greičiau Vd 2010 36 36. Tai – antras pleonazmas, šokimas nuo vilko prie lokio. Aklai nuoseklūs eina iki buko galo: būtina ir vidinės, ir išorinės įmonės aplinkos analizės dermė AtsV 2011 1 8. Pasitaiko ir priešpriešų (išorinė) aplinka ↔ vidus: Išorinė aplinka, be abejo, turėjo įtakos, bet jei valstybės viduje bus chaosas, jokia aplinka nepadės Vd 2009 17 17. <...> fiziologija – mokslas apie tai, kas vyksta organizmo viduje, o ekologija – apie tai, kas vyksta išorinėje aplinkoje MkslL 2012 19 9. Mindaugui rūpėjo <...> didinti savo dinastijos prestižą šalies viduje ir tarptautinėje krikščioniškoje aplinkoje MkslL 2009 8 11. Nieko nevertas išorinis pasaulis, aplinka Sav su TV 2012 1 30.

Kai terpės reikalingumas jau visai aiškus, reikia plačiau terminologiškai aptarti aplinką, kad pasidarytų visai suprantamas jų abiejų skirtumas.

Sąvokos aplinka raidą, kuri vyko už lietuvių kalbos ribų, atskleidžia terminų žodynai ir enciklopedijos. Pvz.:

aplinka (vok. *Umwelt*) – „J. Uexküllis („Gyvūnų aplinka ir vidaus pasaulis“, 1909) tai sąvokai suteikė gamtinės Δ (veikimo pasaulio), kuri daro gyvūnams poveikį ir kurioje šie orientuojasi pagal savo juslinę organizaciją, reikšmę; vėliau ši reikšmė buvo išplėsta, įtraukus į ją ir augalijos bei žmonių gyvenimo erdvę. Tada filosofinė antropologija pabrėžė, kad žmogus, kaip „pasauliui atvira būtybė“ (M. Scheleris), dvasiškai peržengia natūralias Δ ribas, nes sugeba jas keisti, todėl specifinė žmogaus Δ jau yra paženklinta kultūros. <...>, tai nesaikingo mokslinio, techninio bei ekonominio gamtos keitimo krizių metu kyla ypatingų ekologijos, Δ apsaugos ir etikos problemų“ FiloŹ 2002.

Nurodomas ir sociologinis šios sampratos ištakų aspektas: *socialinė ekologija* (gr. *oikos* – buveinė ir *logos* – mokslas) – „sociologijos skyrius, kuriame nagrinėjamos žmogaus ir aplinkos santykio problemos. S. e. atsirado XX a. 3 dešimtmetyje Jungtinėse Amerikos Valstijose (...). <...>. Kai kurie sociologai mano, kad ji turinti tirti žmogaus santykius su gamta – aplinkine gyvūnija ir augalija; kiti S. e-ją apibrėžia kaip mokslą apie visuomeninių formų santykį su socialiniais veiksniais, kurie šių formų atžvilgiu esą „aplinka“; <...>. Ypač aktualus pasidarė gamtos ir visuomenės santykio klausimas ryšium su dabartine *mokslo ir technikos revoliucija*, dėl kurios išsekunami gamtos ištekliai ir užteršiama žmogaus aplinka. <...> FiloŹ 1975.

Pateikiant enciklopediškai visas dabartines *aplinkos* reikšmes jų eilė keičiasi – seniausia tėra 3. (biol.) – „gamtos objektų, reiškinių ir sąlygų visuma, kurioje gyvena individas, populiacija ar rūšis“, per vidurį – 2. (geogr.) – „žmogų (visuomenę) supanti ir abipusiai ryšiais su juo susijusi negyvosios ir gyvosios gamtos bei antropogeninių teritorijos elementų visuma“ (samprata gana įmantriai teorizuojama: „antropoekosistema traktuojama kaip ekol. sistemos, kurios centr. organizuojantysis elementas (šeimininkas) yra žmogus, o kiti su juo susiję gamtiniai arba antropogeniniai dariniai sudaro jo gyvenamąją Δ (namus)“), o *aplinka* 1. yra tarsi apibendrinimas – „ką nors supanti erdvė arba objektų visuma (terpė, vad. namai), sąveikaujantys su jos supamu objektu arba subjektu (vad. šeimininku). <...>. Pagal nagrinėjamos terpės pobūdį arba dominuojančius erdvės komponentus skiriama gamtinė (natūrali), antropogeninė, techninė, ekonominė, socialinė, dvasinė Δ ir kitos Δ rūšys“ VLE I 2001. *Aplinka* 4. yra labai speciali – mat., tačiau LTE I 1976 *aplinka* buvo dar tik mat., žinoma, atskirai – *geografinė aplinka* – „gyvosios ir negyvosios gamtos objektų ir reiškinių (klimato, dirvožemio, žemės gelmių turtų, reljefo, augalijos, gyvūnijos) visuma, sudaranti vieną būtinų visuomenės egzistavimo sąlygų. <...>“ LTE IV 1978. Kol nebuvo *šeimininko* ir *namų* įvardytos priešpriešos, ji ir be šių terminų buvo suvokta, pvz.: *Tarp organizmo ir aplinkos vyksta nuolatinė medžiagų ir energijos apykaita*, <...> ŽA 1972 30. *Šeimininkas*, žinoma, anaip tol ne tik žmogus, o *namai* – ne tik žmogaus. Bet kalbant apie žmogų ir žmones *gyvenamoji aplinka* labai dažna ir gyva, pvz.: *Miškas yra mūsų sąmonės dalis, mūsų gyvenamoji aplinka*, <...> Sav su TV 2011 42 5. Nors *gyvūnai* gyvojoje kalboje paprastai ne *gyvena*, o *laikosi* (o naminiai – *laikomi*), teoriškai, be abejo, *gyvena*, taigi ir jie turi savo *gyvenamąją aplinką*, pvz.: *Taigi dėl klimato atšilimo kintant gyvūnų migracijai keičiasi jų gyvenamoji aplinka* Vd 2009 11 45.

Apie *aplinką* dabar kalba labai daug kas. Pavyzdžiui, žinomas kalbininkas Davidas Crystalas: <...>: *ekosistemą sudaro visų gyvų organizmų, augalų, gyvūnų, bakterijų etc tarpusavio sąveika su fiziniais ir cheminiais jų aplinkos veiksniais* KM 2005 40. *Geografinę aplinką* mini etnografė Pranė Dundulienė (LEtn 1982 7). Ne to mokslo specialistai teorinę *aplinką* kartais vartoja ir gana savotiškai, pvz.: *Žmogų sąlygoja visa kita būtis, sudaranti jo aplinką* UP 1992 164. *Visata nėra kokio kūrinių aplinka ar talpykla* UP 1992 140.

Tarp rūšių vis dar atsiranda naujų – *abiotinė aplinka* – „tai neorganinių sąlygų (↑abiotinių veiksnių) visuma, kurioje egzistuoja visi gyvieji organizmai“, o *biotinę aplinką* „sudaro gamtos veiksniai ir reiškiniai, atsiradę dėl kitų organizmų veiklos (daugeliui mikroorganizmų biotiniai veiksniai yra organizmo vidinė terpė)“ VLE I 2001. Plinta *dvasinė aplinka* Sav su TV 2009 27 23, *Kauno literatūrinė aplinka* AtsP. Cvirk 1969 449 ar *literatūrinė Maskvos aplinka* MokslL 2001 11 5, *akademine aplinka* IQ 2011 4 111, *informacinė aplinka* MokslL 2007 1 7, *verslo aplinka* IQ 2010 4 29, *verslumo aplinka* IQ 2010 4 78, *investicinė aplinka* Vd 2007 3 11. Kai kas gal tik terminijos paribyje ar užribyje, pvz.: <...> *dabartinėje visuomenėje ir kultūroje grožinė literatūra jau egzistuoja kitoje suvokimo aplinkoje* SLL 23 2007 305. Beje, rūšis gali būti ir be pažyminio, pvz.: *aplinka* – 1. „erdvę užpildanti tam tikrų savybių medžiaga arba laukas, kuriame yra tiriama sistema arba vyksta nagrinėjamas reiškinys“, pvz., *skystoji aplinka* 2. „išorinės sąlygos (temperatūra, drėgmė, slėgis, vibracija), turinčios poveikio įrenginio veikimui“, pvz., *elektromagnetinė aplinka* AETŽ 2010. *Pozityvistinė metodologija ieškojo teksto atsiradimo priežasčių, įtakos ir šaltinių lygindama jį su kitais tekstais. Aplinka (milieu) buvo reikalinga ne tik jo genezei ištirti, bet ir prasmei aptarti* SLL 23 2007 305. Poetas (Albinas Žukauskas) turi ir *širdies aplinką: Širdis ginasi nuo sugriovimų, kuriuos be pertraukos išdarinėja laikas jos aplinkoje* AtsP.Cvir 1969 634. Neatsilieka... patalynės reklama: *Dvigulė, jauki antklodė <...> palaiko gavių miego aplinką.*

Tiek *aplinkos* mokslo. Gyvenimo praktikai aktualiausias vienas – apsauginis *aplinkos* aspektas: *aplinka – gamtoje funkcionuojanti visuma tarpusavyje susijusių elementų (žemės paviršius ir gelmės, oras, vanduo, dirvožemis, augalai, gyvūnai, organinės ir neorganinės medžiagos, antropogeniniai komponentai) bei juos vienijančios natūralios ir antropogeninės sistemos: fizinė, gamtinė, natūrali, sveika, žmogaus, antropogeninė, degradavusi, gamybinė,...* AATŽ 2000. *Aplinkos* apsaugos įstatyme (2005 m. Įstatymo redakcija) pateikiama tik paredaguota ši apibrėžtis (MkslL 2011 9 7). Taigi čia svarbiausia *aplinkos* apsauga nuo fiz., cheminio, biologinio ir kitokio neigiamo poveikio, atsirandančio naudojant gamtos išteklius, *aplinkos* monitoringas, *aplinkos* stebėseną – „sistemingas aplinkos ir jos elementų būklės stebėjimas, antropogeninių pokyčių vertinimas bei prognozė“, *aplinkos* tarša, *aplinkos* tvarkymas, *aplinkos* vertinimas (: *aplinkos* apsauginė vertė, *aplinkos* funkcijos, *aplinkos* pavojingumas, *žmogaus* poveikis *aplinkai*) TechEnc I 2000,

aplinkos inžinerija ir kraštovaiznis (KTU specialybė), *aplinkos chemija* „chemijos šaka, nagrinėjanti aplinkos užterštumą ir jo mažinimo būdus“ ChŽ 2003.

Išsiaiškinus, kas yra *aplinka*, galima atsakyti ir į pačioje pradžioje minėtą klausimą – yra *jūros aplinka* MkslL 2011 9 7 (minėto Įstatymo 3 str. 7 d.), 11 12.

Terpė irgi yra gyvosios kalbos duomuo – žodžio *tarpas* variantas: *terpė* 1. žr. ¹*tarpas* 1: *Nepalik terpių verdama audeklą* Dusetos (dar ir Smálvos); 2. žr. ¹*tarpas* 3: *Aš čia sienos terpėn visa sudedu* Sudeikiai (dar ir Dusetos). Seniai bandyta pritaikyti ir bendrinei kalbai, terminijai: *terpė* 3. „laisva, neužimta tarnybos vieta, vakansija“: *Wakancija iákiego wrzedu. Vacantia officia, dignitates. Terpe wiresnibes kokios* SD 1642, 4. (neol.) „skliaustelis“ A. Baranauskas, taip pat *terpė* 2: *tilto terpė* VĮ 1924 (LKŽ XVI 1995). *Terpės* dar nėra LKV 1950 žodyne (161–604). Tik naujausiais laikais randasi ir prigyja *terpė* 2. „medžiaga, užpildanti erdvę ar kūnus, supančius ką nors“: *Oras yra paprasta terpė gaisrui. Vanduo yra terpė žuvims gyventi. Maitinamoji terpė bakterijoms auginti* DŽ 1954. Kiek vėliau ši reikšmė perskiriama – *terpė* 1. „medžiaga, užpildanti erdvę“: *Oras <...>*, 2. „aplinka egzistuoti“: *Vanduo <...>. Maitinamoji terpė* DŽ 1972. Paskui „medžiagos“ pagrindai nelieka: *terpė* 1. spec. „aplinka kam nors egzistuoti, reikštis, vykti“: *Oras yra terpė gaisrui. Kraujas yra vidinė organizmo terpė. Maitinamoji (mitybinė) terpė bakterijoms auginti. Kietoji, skystoji, laidžioji terpė. Rūgštinė, šarminė terpė (aplinka). Grūdinimo terpė* (tech.) (2. ryt. „tarpas“) DŽ 1993. Apmaudu, kad vos po dvejų metų LKŽ XVI 1995 vėl grįžtama atgal: *terpė* 5. „medžiaga, užpildanti erdvę“: *Šviesa, sutikusi didesnio optinio sūdrumo terpę, sulėtina savo sklidimą* P. Avižonis. *Kraujas drauge su limfa yra vidinė organizmo terpė* Raštai ir 6. „aplinka kam nors egzistuoti, reikštis, vykti“: *Vanduo yra terpė žuvims gyventi* DŽ.

Terpės terminiją terminografijoje ir tekstuose reikia pradėti nuo jos skyrimosi nuo *aplinkos*. Tai atskiras šios mikrosistemos tarpsnis – netrumpas, nespirtus, iš esmės baigtas. Bet tas skyrimosi vyksmas tebėra aktualus, reikalingas atidumo, nes kai kur vartosenoje dar gana gausiai užsilikęs. 1927 m. žymusis filosofas ir terminologas – teoretikas ir filosofijos bei pedagogikos terminijos kūrėjas ir tvarkytojas – rašė: *Savitarpinis žmonių veikimasis sudaro visuomenėje aplinkinį tarpą, arba aplinkumą, kurią prancūzai vadina milieu* S. Šalk R I 1990 171. Pradžia ir jam buvo

sunki. Bet ir po 70–80 metų panašiai grebezojama: *Šis virusas itin atsparus išorinėje aplinkoje, <...> ir 2009 m. gripas H1N1 yra viena iš gripo atmainų, susiformavusi kiaulių terpėje <...>* Sav su TV 2009 50 6. *Kiekviena šeima sukuria aplink save giminių, draugų šeimų terpę, <...>* G.GosNR 2010 116. *Dėl sparčios technikos pažangos visada esama pavojaus nutolti nuo pamatinės tikrovės, nuo gamtos, kuri mums duota, nuo terpės, kuri aplink mus* M.D.PhilTI 2009 69. *Ir neduok Dieve, kad ateitų toks laikas, kai žurnalų viršeliuose ims puikuotis ir mus gyvenimo tiesų mokyti kiemsargiai, išdidžiai pasivadinę kokiais nors „išorinės gyvenimo terpės ir būdo stilistais“* Vd 2010 41 62.

Niekaip nepateisinama ir iki pat dabar neišnykusi vartosenos sinonimija: *Gripo virusas žūsta šarminėje aplinkoje (terpėje)* Sav su Tv 2009 47 31.

Daug gausesnis yra pakaitinis abiejų iš esmės skirtingų terminų vartojimas: *Vanduo yra daugelio chem. reakcijų terpė <...>. Per evoliuciją kai kurie vandens augalai ir gyvūnai prisitaikė gyventi sausumoje, bet vanduo buvo ir yra svarbiausias jų aplinkos veiksnys* TechEnc IV 2010 (veiksniai yra terpėje, o aplinkoje – sąlygos). *<...> žmogaus veiklos nepakeista (...), t. y. natūrali jūrų ir vandenių aplinka (tai yra trimatės terpės samprata)* MkslL 2011 9 6. *Man teko pakeisti tris aplinkas, kai iš vienos mokyklos pereidavau mokytis į kitą. – Tačiau grįžkime prie mano minėtų trijų aplinkų arba terpių, kuriose man teko bręsti. – Tada aš nesupratau savo aplinkos. – <...> gimnazijoje susiformavusi terpė buvo mišri. – Ketvirtoji terpė buvo Politechnikos institutas* NŽA 2008 9–10 392, 393, 393, 394, 394.

Tačiau reikia gerai įsigilinti, kad suprastum, katras iš pakaitomis vartojamų žodžių yra tinkamas. Tikrai ne visada tai terpė, neretai kaip tik – aplinka, pvz.: *Pasaulis susideda iš dviejų dalių <...> (žemynų, sausumos) ir vandens (...). <...>. Labai skiriasi šių dalių augmenija bei gyvūnija, bei antropogeninė terpė (aplinka)* MkslL 2011 9 6. *<...> lokalsios vietos yra ne tik fiziniai geografiniai taškai ir aplinkos, <...>. Tad ikimodernios lokalsios vietos – laukai, sodyba, kaimo pievos, bažnyčia, turgaus aikštė, dvaras – yra kone visų socialinių sąveikų geografinės „vietinės“ terpės* J. TomlG ir K 2002 61. *– Molis, granitas druska. Kuri terpė branduolinėms atliekomis laidoti geriausia? – Sunku pasakyti, <...>. Tenka laidoti toje aplinkoje, kuri yra konkrečioje šalyje* MkslL 2008 18 7. *Mokslo ir technikos aplinka mus slopina, ypač atsiradus kompiuteriui, informatikai ir t. t. Visa tai gali panardinti mus į tokią terpę, kuri nebebus iš tiesų žmogiška*

M.D.PhilTI 2009 68. *Kiekvienas laivas – <...> – autonomiška struktūra, dažnai su savita sociokultūrine aplinka (...)* ir *jūrinė sociokultūrinė terpė* MkslL 2011 9 7 ir 14. *Makroekonominė terpė ir makroekonominė aplinka* Vd 2008 30 11. *Vilnius galėtų siekti išsiskirti kaip teisiškai palanki terpė steigti alternatyvaus investavimo fondus. <...>. Reikia viską pradėti nuo tinkamos įstatymų aplinkos kūrimo, palanki aplinka neturėtų keistis bent 7–10 metų, <...>* IQ 2010 3 68. *<...> atvirumu apibūdintoje terpėje mes regime įvairiopas asmens ir bendruomenės santykius su savimi bei savo aplinka* SLL 23 2007 34. Šitokios klaidos ištinka rašant tokius nekramtytus dalykus: *Šios problemos itin glaudžiai susijusios su socialiniais mokslais, kurie užima vis didesnę terpę kiekvienos valstybės ir visuomenės gyvenime* Vd 2010 25 47.

Dar vieno atsargumo labai reikia – greta vartojami *aplinka* ir *terpė* gali nebūti nei sinoniminiai, nei pakaitiniai, o kiekvienas savo reikšme ir savo tikroje vietoje: *Seni drevėti medžiai, negyva mediena – tai gyvenamoji terpė įvairiems gyviems organizmams: grybams, kerpėms, samanoms, moliuskams ir kt., kurie gali gyventi tik senoje arba supuvusioje medienoje. <...> miške yra tūkstančiai gyvybės formų, kurias reikia puoselėti, pirmiausia išsaugant jų gyvenamąją aplinką* Vd 2010 19 32. *<...> mažiau reguliuojamoje verslo aplinkoje menkesnė terpė korupcijai* Vd 2011 3 32. *Už šios kraupios ledkalnio viršūnės, ankstyva mirtimi pasibagiančio save ir kitus naikinančio elgesio epidemijos fasado, yra pasislėpusi šių epidemijų maitinanti terpė – apnuodyta dvasinė aplinka, <...>* Vd 2009 18 62. *<...> šeima ir mikrosociumas (...) sukuria terpę, kuri padeda arba trukdo formuotis paauglių dvasiniam atsparumui. Visuomenės krizė, pasireiškianti rizikos veiksnių gausa ir dideliu socialinės aplinkos toksiškumu, socialine atskirtimi bei tolerancijos stoka, nuodija trapų paauglių dvasinį pasaulį ir skatina liguistas maištavimo formas* Vd 2007 38 78. *<...> šeima ir yra terpė, kurioje meilė turi būti sergstima bei puoselėjama ir <...> be šeimos, reikalinga dar ir kita aplinka* M.D.PhilTI 2009 96.

Kodėl *šeima* jau *terpė*, o ne *aplinka*? Teologas tėvas Marie-Dominique Philippe OP ir jo vertėjai – Šv. Jono bendruomenės broliai ir seserys terminologiškai visiškai tikslūs – pedagogikoje (edukologijoje) skiriama *aplinka* ir *terpė*: *aplinka – environment – Umgebung – cpeđa* – „žmogaus ugdymo veiksnys: gamtinių, geografinių, klimatinių, socialinių, kultūrinių sąlygų visuma, kurioje gyvena individas ar žmonių grupė. Tai ekologinė terpė, su kuria sąveikauja individas ar grupė. Socialinė makro-

aplinka – visuomenė, jos institutai, mikroaplinka – kontaktinė terpė (šeima, mokykla, gamykla, įstaiga). <...>“ PT 1993, 1. „<...> Socialinė aplinka – <...>. Mikroaplinka – bendravimo terpė (...) EncEŽ 2007.

Čia prieiname dar vieną žingsnelį, bet jau lemiamą. Ar tik šeima – terpė? Natūrali – gamtinė, geografinė,... – aplinka yra gyvenimo sąlygos – ir palankios, ir nepalankios, turinčios ir poveikio vyksmams. Anaipol ne visada, bet kai kada vartojamas terminas *aplinkos veiksniai* – *environmental factors* – *факторы окружающей среды* – „abiotiniai, t. y. fiziniai (drėgmė, vėjas, srovės, potvyniai ir atoslūgiai, saulės spinduliai ir kt.), cheminiai (neorganiniai elementai ir įvairūs jų junginiai bei daugelis organinių junginių – gyvybinės organizmų veiklos šalutinių produktų) bei biotiniai veiksniai, t. y. augalai, gyvūnai, mikroorganizmai ir jų tarpusavio sąveika“ AATŽ 2000. Kai sąlygas reikia konkretizuoti, skaidyti, tai atsiranda *veiksniai*. Tačiau dirbtinė antropogeninė aplinka (techninė, kultūrinė, socialinė, dvasinė, ...) kuriama (bent stengiamasi kurti) palanki ir veiksminga – darosi lyg *terpė* (tiesiog lemiami veiksniai), tik jei pastangos nevaisingos – ne. Jei šito – beje, subtilaus – skirtumo nejustume, atrodytų, kad šios *terpės* turėtų būti *aplinkos*: *Būdamas svetimoje terpėje žmogus pamiršta daug dalykų* Vd 2007 4 54. *Senajo Vilniaus fotografo kūrybinė terpė buvo tas tyrasis eteris, kuriuo kvėpuoja Dievai* NŽA 2007 11–12 535. <...> *lietuviškasis tapatumas* <...> *ateityje* <...> *vis sunkiau „beišsiteks“ tradicinės kultūros terpėje* B.KuzTTS 2007 173. <...> *lietuvių kultūra, kaip tautinio sąmoningumo išsivijoje terpė*, <...> B. KuzTTS 2007 178. Bet šitos *terpės* yra (beveik) konkretūs veiksniai, kurie daro aiškius veiksmus ir poveikius (su *aplinka* – sąveikos!). Ar ne publicistikoje, eseistikoje pirmiausia pajuntami minties ir niuansai, ir poslinkiai?

O poslinkiams paskui būdinga ir inercija – tada jau dažnai ar gal beveik visur darosi *istorinė ir kultūrinė terpė* MokslL 2009 6 4, *tarptautinė kultūrinė terpė* IQ 2010 4 93. Šitoms *terpėms* būdingi visai konkretūs pažyminiai, tarp kurių pirmas – *maitinanti*: <...> *kasdienė korupcija ir yra maitinanti terpė, iš kurios kyla valdžios korupcija* Vd 2010 2 12. <...> *atsigręžti į sodrią mūsų kultūrinę terpę* Sav su TV 2012 38 21. *Palanki verslo daigų terpė tarsi skatina kurti naują, bet ne plėtoti, auginti sukurtą verslą* IQ 2011 4 75. <...> *sparčiai mažėjančios saulės jėgainių statybos kainos ir vyriausybių dotuojami fiksuoti energijos supirkimo tarifai – puiki terpė jėgainių statybos bumui* IQ 2010 8 89. <...> *socia-*

liniai tinklai yra puikiausia terpė kurti naują politiško profily NŽA 2012 1 9. <...> spartusis internetas jau tapo unikalia terpe integruoti naujausias technologijas, kokybę ir prieinamumo galimybę Vd 2009 13 30. Plačiai išgarbintas naujosios žiniasklaidos „dialogiškas“ yra didžiai perdėtas; labiau tiktų kalbėti apie „interaktyvią vienkryptę terpę“ Z. BaumG 2007 84. <...> stigo normalios „sokratiškos“ intelektualios terpės IQ 2010 4 19. Specialistų visuomenė puikiausia terpė ne tik diktatoriams, bet ir politikams populistams NŽA 2012 5 319. Yra ir daugiau terpių konkretumą ir veiksmingumą rodančių pavyzdžių: Kalbos egzistavimas yra ne tik priemonė, bet ir pažinimo galimybės prielaida – priemonė, nes pats pažinimas gali vykti tik kalbos terpėje, prielaida, nes pažinimas į savo objektą nukreiptas kaip į tai, kas skleidžiasi teiginių pavidalu FĮ 1992 149. <...> subręsti aukštesnei kultūrai būtina atitinkama istorinė terpė KngA 2009 2 27. Su Lietuvos nepriklausomybės atkūrimu atsiradusi terpė kalbėti tiesą NŽA 2012 5 289; puiki terpė gamtinės aplinkos apsaugos idėjoms aiškinti ir įgyvendinti MkslL 2008 16 4, terpė piktnaudžiauti Vd 2010 22 21, puiki terpė šešėlinei veiklai klestėti Vd 2010 37 78. Toliau vėl – inercija (o gal net sistemos spaudimas): socialinė terpė Sav su TV 2008 25 6, sociokultūrinė terpė NŽA 2007 3 115, politinė terpė NŽA 2008 6 284, 2011 2 138, gyvoji mokslinė terpė MkslL 2010 9 9, akademinė terpė MkslL 2006 22 3, Vd 2007 37 34, IQ 2010 4 95. Gal ne (tik) iš inercijos, bet ir dėl kitos priežasties (ji paaiškės kalbant apie mediją ir terpę) turime šias terpes: informacinė terpė Sav su TV 2009 45 7, elektroninė terpė KKS 2005 211, SLL23 2007 307, VD 2007 7 51, 2011 8 7, internetinė terpė NŽA 2011 3 162, skaitmeninė terpė MkslL 2006 19 13, NŽA 2011 6 408.

Baigiant apie šią lemiamą žingsnį reikia dar tarstelti apie minėtą inerciją. Išėina ji jau ir į lankas, pvz.: <...> gamtos mokslai apskritai yra labai kūrybiška terpė – juos reikia suprasti ir perprasti Vd 2010 25 48. Bet ten jau išplūdusi ir erdvė, pvz.: bene palankiausia diskusijoms erdvė – internetas NŽA 2012 5 320. Saiko reikia abiem. Visi mato, kad ir pačiai tai terpei: „internetas tiesiog „užmuša“ žmogiškąją civilizaciją, pakeisdamas ją paviršutinišku bendravimu“ Sav su TV 2008 14 5 (str. Pasaulinė terpė ... profanams).

Pasitaiko ir visokių nepaprastų dalykėlių. Negalima sakyti, kad nebūtų įmanoma į(si)terpti į aplinką, pvz.: Gyvulys neturi kalbos todėl, kad, heideggeriškai kalbant, nebuvoja „būties proskynoje (Lichtung)“ o yra įterptas į savo aplinką A.MacR VI 1994 283.

Pasitaiko kartais pleonazmas *vidinė terpė*, pvz.: „Lokalūs“ ir „globalūs“ yra griežčiausios sąvokos *tos vidinės terpės*, kurioje pagrindinė dalis vadinama „nacionalinė“ ar regioninė M.B.StegG 2008 35. Ar *terpė* būtų lyg tarpas: *Jungiamąja terpe tarp materijos ir dvasios sferų čia tarnauja pirmąją materija* UP 1992 128. Terminografijoje neišvengta iš dalies *idem per idem*, pvz.: *aplinka* – 1. „reakcijos terpė“; o *terpė* – „aplinka kam nors egzistuoti, vykti“ ChŽ 2003 (galėtų gelbėti „aplinkuma“). Kartais tai tikrai pavojinga, pvz.: *aplinka* 1. – „<...> terpė, vad. namai“ VLE I 2001.

Taigi *aplinka* davė pradžią, bet *terpė* jau aiškiai nuo jos skiriasi, nors abi sudaro mikrosistemą. Tai gerai parodyta žodyne: *aplinka* – *environment*, *ambient* – *environnement* – *Umgebung* – *окружающая среда* – dar žr. *terpė*, o *terpė* – *medium* – *milieu* – *Medium* – *среда* – dar žr. *aplinka* RTŽ 2000. Dabar matome, kad labai konkrečios ir labai veiksnius *aplinkos* virsta *terpėmis*.

Kas lieka? Lieka tai, nuo ko *terpė* prasidėjo – *medium* – *terpė* (medžiaga, kuri ką nors supa arba kurioje kas nors vyksta) – *среда* [o *milieu exterieur* pr. (...) – *išorinė aplinka* – *наружная среда*, *milieu interieur* (...) – *vidinė aplinka* (sąlygos) – *внутренняя среда*] MedŽ 1980, „aplinka, kurioje organizmas gali gyventi, vystytis ir daugintis“ – *medium*: *fiziologinė, mitybinė, auginimo, daiginimo, inkubacijos,...*, *medium* – 2. *terpė, aplinka* (!): *onulient medium* – *aplinka, surrounding medium* – *aplinka* [o *aplinka* – „išorinių poveikių visuma, veikianti organizmo vystymąsi“ – *environment, surroundings; environment* – *aplinka, išorinės sąlygos, surroundings* – *aplinka*] AugbiolŽ 1998, *medium* – *среда* – „aplinka, kurioje organizmas gyvena (minta, auga, vystosi ir dauginasi); jo gyvenimo sąlygų visuma“: *fiziologinė, maitinamoji, natūralioji, dirbtinė; skystoji, kietoji, rūgštinė, šarminė* AATŽ 2000.

Būtų nereikalingas kartojimasis komentuoti čia *vidinę aplinką* ir kt., bet primintina, kad panašių dalykų būta ir kitur: *organizmo vidaus terpė* Zoopsich 1983 41, *ląstelė ir ją supanti terpė* ŽA 1972 13. *Organizmo terpė* kartais atstoja tiesiog *organizmas* (*in vivo*) kaip priešybė *dirbtinei terpei* (*in vitro*) M ir T 1974 6 24, kartais net *vidaus terpė*: *Vidaus terpės pokyčius registruoja nervų sistema* Zoopsich 1983 121. Tačiau *terpė* yra ne tik visas organizmas, bet ir tam tikra jo dalis, pvz.: *Kraujas – puiki terpė daugintis bakterijoms* Sav su TV 2010 43 10. *Dirbtinė terpė* gali būti ne tik *in vitro*, t. y. *tiriamoji / tyrimo*, pvz.: *Atliekant dirbtinį apvaisinimą iš moters paaimamos aštuonios kiaušialąstės, iš kurių specialioje terpeje spermatozoidai apvaisina šešias* Vd 2010 40 45.

Terpė netinkamai vietoj *aplinkos* pasitaiko retai, deja, vis dėlto pasitaiko: *Kelių dešimčių metrų storio apatinė troposferos dalis yra labai svarbi kaip augalijos, gyvūnijos ir žmonių gyv. terpė* (=gyv. aplinka) TechEnc IV 2010. *Antai natūralizmas remiasi gamtos, kaip vieningos (=bendros) reiškinių bei objektų terpės* (=aplinkos), sąvoka NŽA 2007 8–9 411.

Dar pora šalutinių dalykėlių. Su *terpe* susijęs *įterpti* – ne tas, kuris reiškia „įdėti į tarpą“ (*Įterpė žodį į sakinį*) DŽ 1972, o „kalbant apie birių daiktų barstymą, skysčių pylimą“ (=išbarstyti, išlaistyti, užarti) KPP 1976, beje, dar pasitaikantis, pvz.: <...> *kuo stambesnė sėkla, tuo giliau ji sėjama. Taigi pupos, pupelės įterpiamos į 4–6 cm gylį, <...>. Be to, lengvesnėje smėlingoje dirvoje sėklos sėjamos kiek giliau nei priemolyje, nors jau pirmiau: Dažnai į tokių lysvę išberiamas 3 pakeliai* Sav su TV 2011 17 10. Prie netų priklauso genetikos terminas *įsiterpimas* – *integration* – *интеграция* – „DBR molekulės arba jos dalies, plazmidės, fago chromosomos įsijungimas į ląstelės, bakterijos, plazmidės DBR dalyvaujant fermentams; <...>“ GenŽ 1995 (užtai kitur *integruoti* vartę tiesiog leksikos parazitai!), pvz.: *Į taip auginamas daržoves įterpiamas žuvis genas, kad šios ilgiau negestų* Vd 2010 16 38.

Turbūt nuo *įsiterpti į aplinką* (gyvos būtybės <...> *įsiterpia į savo aplinką ir įsitaiko joje* FĮ 1992 126) šoktelta ir prie šiaip ne naujo, bet reto *įtarpinti* (dažno, bet daugiareikšmio žodžio *įtarpuoti* varianto), pvz.: *Dostojevskio tikslas buvo akumuliuoti Evangelijos dvasią, įtarpinti tradiciją į dabartį, pabrėžti etinę Evangelijos tiesą* NŽA 2011 7 487. Filosofijoje prasmę turi, taigi reikalingas savyje *įtarpinti*: <...>: *substancija yra savyje įtarpinta arba savyje reflektuota. Tai reiškia, kad tikrojoje būtybėje visa, kas yra dalis, daugis, įvairovė, yra tokie todėl, kad būtybė grįžta į save* FĮ 1992 111. *Sąvoka yra tai, kas gyva, yra savęs pačios įtarpinimas savimi* FĮ 1992 323.

Mažesnė ir naujesnė dalis – *terpė* ir *medija* sužadinta angl. *environment* ir ypač *medium* (dgsk. *mediums* ir lotyniškoji – *media*). Nuo to sužadavimo radosi net trys vyksmai ir trejopi rezultatai – **žiniasklaida**, **terpė** ir **aplinka**, taip pat **medija**.

Gana greitai ir sėkmingai atsirado *žiniasklaida* – „informavimo priemonės – spauda, radijas, televizija“ MokLKŽ 2000 [bet dar nėra beveik stereotipinėje DŽ 1993 kartotėje – DŽ 2000, tik DKŽ_e 2006 – „viešosios informacijos priemonės (periodinė spauda, radijas, televizija, internetas)“], *mass media* – *žiniasklaida* PoNS.ALKŽ 2004.

Žiniasklaida – Amerikos lietuvių įnašas. Tuo metu Lietuvoje sovietinės visuomenės informavimo priemonės („TASSas įgaliotas pranešti!“) jau buvo beveik išleidusios savo totalitarinį dvoką, nors kai kas dar puoselėjo jas santrumpos *VIP* pavidalu (nepaisant kone tarptautinio homonimo *VIP* – angl. *very important person!*). Teorijos erdvėje sklandė *masinė komunikacija* – *массовая коммуникация* – *mass communication* – „sistemingas specialiai parengtų visuomeninės reikšmės pranešimų teikimas (panaudojant technines tiražavimo priemones) didelėms, anoniminėms, išsklaidytoms auditorijoms. Tikslas – veikti žmonių nuostatas, vertinimus, nuomones ir elgesį. Δ yra svarbus socialinis ir politinis šių dienų visuomenės institutas, *komunikacijos* posistemis. <...>. Δ šaltiniai yra institucinio pobūdžio, tarp jų ir auditorijos palaikomas grįžtamasis ryšys. Δ priemonės yra spauda, radijas, televizija, kinas, garso, vaizdo įrašai. <...>. Δ turi daugiau socialinių ir psichologinių galimybių, negu tradiciškesnės komunikacijos rūšys – tarpasmeninė, viešoji komunikacija. <...>. Psichologija, sociologija ir semiotika tiria įvairias Δ problemas, <...>“ PsichŽ 1993. Pavadinimai keičiasi, bet: *Demonizmu galime sąlygiškai vadinti populiariąją žiniasklaidą, kurios esame labai pažeisti* ŠA 2001 30 7. *Žiniasklaidos pasaulis* čia atsi-
veria kaip įteisintos apgaulės utopinė erdvė NŽA 2003 10 571.

Prigijo gana greitai, nes čia taip ir reikėjo apsispręsti – dvejai vadinti negalima. Vieši pritarimai (atsakant į vartotojų klausimus) – *palaikytina, galima* ir pan. (Šiupienienė 1997, Murinienė 1997) susilaukė plataus palaikymo, nors būta ir visokių abejonių, prieštaravimų – tai minėtas *VIPas*, siūlyta netgi *medijos*, nors tai yra *mass media*, be to, kasdienybės praktikai tarptautinis žodis neparanku. Prieštaraujantiems – be rimtų argumentų – smarkokai atsakyta (eteryje) šio straipsnio rašytojo. Tik pačioje pradžioje pasitaikydavo sąvokos apimties nesupratimo: *informacinė civilizacija (ją suprantant kaip žiniasklaidą ir internetą)* MT 2010 10 103 ir jo pataisymo: *Internetas irgi žiniasklaidos priemonė* ŠA 2001 15 3 ar ko nepaprastesnio: *žiniasklaidos sistema* KB 2001 5 20, *televizijos ir radijo žiniasklaidos tinklainė* L ir M 1999 34 2, *globalizuotas ir „sužiniasklaidintas“ pasaulis* KB 2001 10 5. Radosi rūšinių pavadinimų: *teležiniasklaida* L ir M 1999 34 2, *televizinė žiniasklaida* GK 2001 5 25, *internetinė žiniasklaida* ŠA 2001 15 3, NŽA 2002 11–12, 508, Vd 2004 12 23, *elektroninė žiniasklaida* ŠA 2001 15 3, *interaktyvi žiniasklaida* ŠA 2001 15 3, *sekuliari ir konfesinė žiniasklaida* NŽA 2004 3 117, *pasaulietinės ir bažnytinės žiniasklaidos* (iš eterio). Yra ir išvirkščioji rūšis *melasklaida, purvasklaida*.

Ne kaip pavadinimas, o kaip apibūdinimas vartojama ir *informacijos sklaida* Vd 2003 7 4, 31 41 – kaip ir kitos panašios *sklaidos*: *kultūros sklaida* NŽA 2003 9 489, Vd 2004 20 46, NŽA 2004 5 277, *kultūrinės informacijos sklaida* NŽA 2003 3 130, *idėjų vieša sklaida* NŽA 2004 6 242, *meno sklaida* NŽA 2003 1–2 53, *mokslo sklaida* MkslL 2012 22 Prd 1, *vokiškos teisės sklaida* MkslL 2012 20 6, *inovacijų sklaida* KngA 2003 3 29, *technologijų sklaida* MkslL 2003 15 3, Vd 2004 18 53, net *triukšmo ir taršos sklaida* Vd 2003 37 9, dargi *kultūros ir švietimo sklaida žiniasklaidoje* NŽA 2004 4 174.

Čia kaip tik dėl *žiniasklaidos* atsiradimo prasidėjo nedidelis *sklaidos* pokytis. *Sklaida* buvo „sklaidymas“: (*kulku*) *sklaidos dėsnis* LKV 1950 žodynas (161–604), 1. „sklaidymas(is)“; 2. fiz. „įvairios spalvos šviesos spindulių išsiskyrimas einant per juos laužiantį daiktą (pvz. prizmę)“ DŽ 1954, 3. biol. „pirminė audinių, organų raida“: *Gemalo sklaidos sutrikimai* DŽ 1993, o dar žodynuose nefiksuota senokai atsiradusi (daugiausia filosofijoje) reikšmė „skleidimasis, išsiskleidimas“. Bet jau apie 20 metų vietoj šios naujosios dar nefiksuotos *sklaidos* plačiai vartojama aiškesnė ir tikslesnė (be daugiareikšmiškumo) *išsklaida* (žinoma, atitinkamai – ir *iš(si)skleisti*), nors, pradžioje – pramaišiu su *sklaida* (ir *skleisti(s)*): *Tiesa, šios sąvokos mokslininkas neišskleidžia* NŽA 2004 5 251. <...> *klausimą apie žmogų, orientuotą į metafizikos pagrindimą, išskleisti kaip esmingąjį klausimą* M.HeidRR 1992 39. *Kantas, skleidamas savąjį pagrindimą*, <...> M.HeidRR 1992 39; *išskleisti problematiką* M.HeidRR 1992 41, *išskleisti vientisą transcendencijos kaip „rūpesčio“ interpretaciją* M.HeidRR 1992 54. *Todėl Niutonas sakė: hypotheses non fingo, principai nėra išgalvojami savavališkai. Jie yra išskleidžiami iš gamtos plano ir šiame plane inkrustuoti* M.HeidRR 1992 141. *Išsiskleidamas tyrinėjimas neišsibarsto į atsitiktinius*, <...> M.HeidRR 1992 143. *Nyčė <...> neišskleidė išbaigto subjektiškumo metafizikos* M.HeidRR 1992 200. <...> *mąstymas pats savaime kaip apmąstomo objekto apmąstymo išskleista pilnatvė* M.HeidRR 1992 343. || *Parengiamasis mąstymas ir jo išsklaida* M.HeidRR 1992 170, <...> „*filosofinės antropologijos*“ *sisteminė išsklaida* M.HeidRR 1992 30. *Metafizikos pagrindimas tiek savo keliamų uždavinių, tiek pradmens, tiek sklaidos, tiek ir šio uždavinio realizacijos tikslo požiūriu* M.HeidRR 1992 50; *klausimo išsklaida* M.HeidRR 1992 115, *klausimo apie Nieką išsklaida*

M.HeidRR 1992 115, *problematikos išsklaida* M.HeidRR 1992 54, *supratimo interpretacinė išsklaida* M.HeidRR 1992 83, *pamatinės metafizinės pozicijos išsklaida* M.HeidRR 1992 170, *nihilizmo išsklaida* M.HeidRR 1992 176. *Šneka, suprasta kaip reikšmių sklaida* M.HeidRR 1992 391, *Šv Tomo Akviniečio minties išsklaida* NŽA 2001 5 212; *prasmų išsklaidos būdas* NRom 200 3 16, *teorinė išsklaida* NRom 1998 5 54, bet dar ir *individualumo Viduramžiais sklaida* KngA 2001 1 13, *moters asmenybės sklaida*. Tačiau šiedu pavyzdžiai gal turi dar kiek kitokią reikšmę – „at(si)skleidimas“: O jau yra ir *atsklaida* (kartu su *atskleisti*): *Jis [pavadinimas humanizmas] neišreiškia ir krikščioniškosios teologijos išskleisto sukurto, nupuolusio ir išganyto žmogaus teorijos. Jis ženklina tokį filosofinį žmogaus aiškinimą, kuris esinių visumą atskleidžia ir vertina tik remdamasis žmogumi ir orientuodamasis į žmogų* M.HeidRR 1992 151. Tačiau, kad būtų teisinga, *konstatacija nebūtinai turi atskleisti dalyko esmę. Tik ten, kur vyksta tokia atsklaida, įvyksta tiesa* M.HeidRR 1992 219. <...> *intelektas yra būdas, o mąstymas yra priemonė Nieką suvokti pirmapradiškai ir spręsti apie jo galimą atskleidimą* M.HeidRR 1992 116. Taip galiausiai prieiname ir užsklaidą: *Nepagrįsto sakymo ir persakymo pakanka, kad atsklaida virstų užsklaida* M.HeidRR 1992 85. Randasi net *dvisklaida*: <...> *visos Heidegerio filosofijos ašis yra vadinamoji būties ir esinio dvisklaida (Zweispalt)* Arvydas Šliogeris (M.HeidRR 1992 18).

Žiniasklaida įsitvirtinusi. Tačiau teorijos erdvėse kaip tam tikros sklaidos priemonės pavadinimas dar yra ir *medija*: *Kas užginčys, kad medijos šiandien tapo ne tik atviresnės, bet ir klastingesnės, galingesnės?* L ir M 2004 19 22, Skirmantas Valiulis. Neretai – greta su *žiniasklaida*: *žiniasklaida, kurianti kontroliuojamą „medijų erdvę“* NŽA 2004 3 117. *Kita Bažnyčios atžvilgiu labai nevienaprasmiškas žiniasklaidos savybė yra visuotinumai. Nuošaliausius užkampius pasiekianti spauda, radijas ir televizija kuria vadinamąsias „medijų bendruomenes“* NŽA 2004 3 117. *Tokios [TV] kampanijos, kurių aukomis tampa milijonai žmonių, neabejotinai bus tęsiamos, o jų mastai didės. Kitaip negali būti, nes jos vis labiau atskleidžia gyvenimo žiniasklaidos medijuojamoje tikrovėje pranašumus ir naudą* NŽA 2002 11–12 508. *Šio margo, virtualaus karo pagrindiniai dalyviai ir herojai yra nebe apkasuose ir atakose žūstantys kareiviai, o žiniasklaidos atstovai. Šautuvą laikančių žmonių paskirtis yra nebe laimėti mūšius, o tiekti žaliavą, iš kurios gaminama medijuota*

karo tikrovė, savo realumu užgožianti fizinėje erdvėje vykstantį karą <...> Ten pat 510, Vytautas Radžvilas. Palaikymą medijai suteikė Marshallo McLuhano knygos (1964) vertimas – *Kaip suprasti medijas. Žmogaus tęsiniumi*. Jo teorijos ir termino esmę galima suprasti iš Lewio H. Laphamo įžangoje *Amžina dabartis* pridėtos vertėjos Dainos Valentinavičienės išnašos: „Bendrojoje McLuhano teorijoje *medija* visų pirma reiškia bet kokią techninę žmogaus raiškos formą, technologiją, išradimą ar netgi pagrindinę kokios nors veiklos žaliavą (pavyzdžiui, popierius, skaičius, kirvis, drabužiai, namas, nuotrauka, laikrodis, pinigai, elektros šviesa etc.). Žinoma, dauguma medijų yra komunikacijos priemonės tiesiogine ar perkeltine prasme (kelias, dviratis, spausdinimo presas, laikraštis, telegrafas, televizija etc.) arba informavimo priemonės, o dažnai ir viena, ir kita“ (McLuhan 2003: 7). Vertėja teisi, kad *žiniasklaida* yra siauresnė. Pridurtina, kad *žiniasklaida* apima tik *masines* informacijos (daugiausia) ir komunikacijos priemones, bet neapima jų medžiagų (ne žaliavų!) ir konkrečių techninių formų (daiktų), be to, McLuhanui net pranešimas yra *medija*, kalba – žmogaus tęsinys¹ (McLuhan 2003: 26, 91). Taip ir toliau dvilypuojasi. 2007 m. vyko konferencija *Medijos ir imperializmas: spauda, fotografija, filmai, radijas ir televizija moderniojo imperializmo eroje*. || *Pati asociacija [The International Association for Media and History – IAMHIST] ilgainiui ėmė telkti ne tik mokslininkus, istorikus, bet ir visus užsiimančius tyrimais kino, televizijos, radijo, fotografijos, spaudos bei kitų medijų (žiniasklaidos priemonių) srityse* NŽA 2011 6 425. Pasitaiko net nesuprantamo vartojimo: *apie medijas ir terpę, be kurios nėra nieko, šnekėjo* N NŽA 2011 5 350.

Kompiuterijoje yra *environment* ir *medium*, bet labai susiję. Bandyta verstis vienu lietuvišku terminu *terpė* – 2. „aplinka, kurioje funkcionuoja objektas (*environment*). Taikomosios programos vykdymo terpė – kompiuteris, operacinė sistema, atminties įtaisas, duomenų rinkinys“: *apartinė, informacinė, operacinė ir programinė terpė* ir 1. „informacijos laikymo aplinka (*medium*), t. y. medžiaga duomenims įrašyti ir laikyti“: *fizinė ir įsiminimo terpė*; plg. *duomenų laikmena* – (data) *medium, media* – „medžiaginė terpė duomenims įrašyti ir saugoti“ AKŽ 1995. Tačiau grei-

¹ Beje, tai nėra vienintelis kalbos kaip medijos supratimas, plg.: „Kalba yra daugiau negu tik priemonė susisiekti ar susižinoti. „Kalba, – teigia H. G. Gadameris, – yra greičiau toji visuotinė *ertmė* (*Medium*), kurioje vyksta pats pažinimas“ (Maceina 1994: 436; 1978 m.).

tai atsirado du – *terpė* (plg. *aplinka*) – *environment*; *medium* – *среда* – *Umgebung*, *Umwelt*; *Medium*, *Mittel* – ir *operacinė*, *programinė*, *techninė*, *vartotojo*, *žmogaus ir kompiuterio sąveikos terpė*, ir *atmenioji*, *įrašymo*, *perdavimo terpė*, ir dar *aplinka* (plg. *terpė*) – *environment*; *neighbourhood* – *среда* – *Umgebung*, *Umwelt*: *realioji išorinė aplinka* Inf 1997. Greičiausiai čia yra „visų išorinių sąlygų ir poveikių, tam tikrą akimirką veikiančių sistemą, visuma“ – *aplinka* – *environment* – *environnement* – *окружающая среда* ATeleKŽ 2004. Tačiau tuoj pat bandoma įtvirtinti *aplinka* – *environment* – „aparatinės ir (arba) programinės įrangos priemonių visuma, su kuria sąveikauja ir kurios ištekliais naudojasi kurios nors užduoties vykdytojas ir tiesiogiai tai užduočiai reikalinga programa“, dar vartojama *terpė*, bet... *terpė* žr. ↑ *aplinka* EncKompŽ₁ 2005, taigi *terpės* iš tikrųjų atsisakoma. Nelieta netgi *medium* – tik *multimedijum* – *multimedija* – „bendras ↑ *įvairialypės informacijos*, ↑ *įvairialypės įrangos* ir ↑ *įvairialypės terpės* pavadinimas. Verčiant iš kitų kalbų, pageidautina parinkti kurį nors vieną iš išvardytų terminų, geriausiai atitinkantį kontekstą“, o *įvairialypė terpė* – „terpė, sudaryta iš įvairialypės informacijos ir ją apdorojančios įvairialypės įrangos“ EncKompŽ₁ 2005.

Vartosenoje *multimedijos* jau iki tol buvo neretos: *VDU Informatikos fakulteto Multimedijos laboratorija* GK 2001 5 26; *multimedijos produktai* Vd 2003 35 45, 41, 51, *multimedijos servisai* Vd 2003 38 46. Ir po to vartosenoje dar pasitaiko, net *medija*: *Daug galvosūkių teksto kritiškams užmena najausios technologijos ir medijos. Elektroninė leidyba iš pagrindų keičia literatūros kūrinių prieinamumą* NŽA 2007 11–12 558; *konferencija „Medijų istorija ir kultūrinė atmintis“*; *medijų kultūra* NŽA 2001 6 425, *interaktyvusis medijos portalas* Vd 2006 52 56. Visokio marginio dar yra – ir *programa Grid aplinkai* MkslL 2007 1 3, ir: *Internetas mums visų pirma terpė* Vd 2006 52 56, ir *daugialypė terpė* Vd 2006 52 55, *Sav su TV* 2009 15 31, 18 11, 2012 16 6, ir net... *multimedijos terpė* Vd 2011 1 57.

Taigi *multimedinis raštingumas* MkslL 2009 18 5 terminologiškai beveik sutvarkytas – EncKompŽ₂ 2008 viską paliko kaip buvo, tik – nežinia kodėl – pridėjo: *medijos leistuvė* – „programa įvairialypės informacijos failams leisti“. O vartoseną dar kiek nespėja su norminimu.

Trečioji *medija* yra institucinė – *Vilniaus dailės akademijos Fotografijos ir medijos meno katedra* L ir M 2004 20 22, taip pat „*multimedijinė*

dailė“ NŽA 2003 7–8 412, *multimedijų meno festivalis* L ir M 2004 20 22 ir net nelinksniuota (!!!): *Video ir medija meno tolesnei raidai būdingas skirtingų sričių jungimas bei interakcijos*. <...>. Šiuolaikinio meno informacijos centras ir kūrėjų grupė RŪT RŪT <...> pristato Lietuvos *multimedija meno ir muzikos festivalį „Centras“* L ir M 2004 20 21. <...>, prieš parodos atidarymą <...> žymus Šveicarijos *video ir medija parodų kuratorius skaitys paskaitą „Parodų eksponavimas ir navigacija“ (anglų kalba)* L ir M 2004 19 21. Taip jie ir verčiasi – pusiau angliškai, net su *parodų navigacija* – ko labai ir norėti, kai net automobilininkai *navigatoriaus kelrodžiu* pasikeisti negeba ar nenori. Kiti bent norėtų: „<...> net naujų meno reiškinių – *intermedia, multimedia, junk* pavadinimų lietuviški atitikmenys dar nesukurti, neįsivirtinę“ KngA 2004 1 38. Čia galima priminti pradžiai bent apytikslius apibūdinimus: <...> *viena vertus, m en e svarbu yra tai, kas yra pateikiama arba išreiškiama, t. y. dvasinis turinys. Antra vertus, yra tam tikra terpė, medžiaga, kurios pagalba perteikiama arba išreiškiama* FĮ 1992 31; *medium – 2. išraiškos priemonė mene* PONS. ALKŽ 2004. Žinant architektūros stilių *techno* (gal *technostilius, technoarchitektūra*), *technomuzika* TŽŽ 2001 būtų galima siūlyti svarstyti ir visai suprantamą *technodailę*.

Iš lot. *medium – 1. vidurys* LoLieŽ 2007 turime *mediumas* 1. „asmuo, galintis sukelti hipnozė, turintis įtaigos ir telepatijos galių; aiškiaregys, spiritistų laikomas tarpininku tarp žmonių ir dvasių“, 2. „vidurinis dainininkų balso registras“, 4. „studentų šventė, švenčiama įpusėjęs studijas“ ir *medijas* – „sen. indoeuropiečių kalbų veiksmožodžio rūšis, išlikusi he-titų, graikų, indoiranėnų ir tocharų kalbose, savo reikšme artima liet. k. sangražinei veiksmožodžio formai“ TŽŽ 2001 (KTŽ 1990 *medijo nėra*). *Medium* 3. „terpė, aplinka“ yra vėl. lot. (Bažnyčios autorių) LoLieŽ 2007 (*mediumas – 3. terpė, aplinka* TŽŽ 2001), todėl *medija* ir *multimedija* negali būti lotynizmas kaip teigiama TŽŽ 2001, bet yra anglybė, o tik angl. *medium* (1. *vidurys; vidurkis*, 2. *priemonė, būdas*, 3. (gyvenimo) *sąlygos, aplinkybės*, 4. *fiz. terpė, aplinka*, 5. *tarpininkas*, 6. *mediumas* (pas spiritistus), 7. (dažų) *tirpiklis* ALKŽ 1975) savo ruožtu yra skolinys iš lotynų kalbos. Vnsk. *medija* vargu iš angl. dgsk. *media* (nors skolinantis daugiskaitos formos vienaskaitinimo pasitaiko, pvz.: *pirsas, sibsas*) – gali būti kaip *auditorija* iš *auditorium*.

Gana neseniai pasitaikė dar viena *medija*: *Daugiausiai kalcio ir fosforo junginių susikaupia viduriniame arterijos sluoksnyje – medijoje*, <...> MkslL 2009 7 13. Daug yra visokių vidurinių sluoksnių – negi reikia *medijomis* vadinti?

IŠVADOS

Aplinkos (fizinės, geografinės, gamtinės, gyvenamosios,...) ir *terpės* (fiziologinės, mitybinės,...) terminizacija yra sužadinta kitų kalbų žodžių – rus. *среда*, angl. *medium* ir tai vykę ne be kolizijų – kitokia negu *aplinkos* (plg. *aplink(ui)*, plg. taip pat angl. *environment – environ* „(ap)supti“) rus. *среда* (plg. *среда* „tarp(e)“) motyvacija reikalavo „aplinkos“ reikšme pažyminio *окружающая*, o dėl interferencijos radosi akla reikšmės svetimybė (ir kartu oksimoronas) *supanti*, vėliau *išorinė aplinka*, paskui mechaniškai „terpės“ reikšme, nors *reta*, *vidinė aplinka* ir net *vidinė terpė*, galiausiai *aplinkos* ir *terpės* sinoniminis ir pakaitinis vartojimas, t. y. painiojimas. O greta vartojamos *aplinka* ir *terpė* gali būti kiekviena savo reikšme ir savo tikroje vietoje, tik atskirti, kur gerai, kur supainiota darosi nelengva. Nors *aplinkos* apibrėžtys gerokai įvairuoja (tai priklauso ir nuo sąvokos išsklaidos, rūšių gausėjimo ir reikšmių kaitos), jos esmė – „sąlygos kaip visuma“, be abejo, turinčios poveikio vyksmams, o *terpė* – lemiamieji „veiksniai“. Tačiau „aplinkos“ sąvokai plėtojantis ir sąlygoms konkretėjant, ryškėjant jų veiksmumui, nemaža tokių dalinių „aplinkų“ (šeima, mokykla, įstaiga,...) virsta *terpėmis* (*bendravimo, sąmoningumo, kultūrinė, sociokultūrinė, socialinė terpė* arba *terpė kalbėti tiesą, piktnaudžiauti*).

Angl. *mass medium* sėkmingai įvardyta *žiniasklaida* (priemonė, o ne veiksmas). Jai atsiradus, *sklaida* „skleidimasis, išsiskleidimas“ (*klausimo, sąvokos, metafizikos*,...) pakeista tikslesne, vienareikšme *išsklaida*. *Medija* pavartojama teorijoje (verstinėje ar kompiliacinėje literatūroje), o praktikoje – tik kaip apibūdinimas, o ne terminas.

Kompiuterijoje iš pradžių *environment* buvo *aplinka*, o *medium – terpė*, tačiau dabar iš *terpių* liko tik *įvairialypė* (ne *daugialypė*) *terpė* ir nediferencijuotos reikšmės *multimedija*.

Liko dar ir *medijos menas* (net nelinksniuojama (*multi*)*medija menas*) – ir *terpė*, ir *medžiaga*.

Iš lot. *medium* yra ir *mediumas* (daugiareikšmis), ir istor. gram. *medijas*, ir kalbamoji *medija*.

Šie dalykai svarbūs ne tik įvairioms terminijoms, bet ir norminamajai leksikografijai.

ŠALTINIAI

- AATŽ 2000 – *Aplinkos apsaugos terminų žodynas*. Red. kom. V. Raškauskas, K. Jankevičius, P. Zančauskas, Vilnius: Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija.
- AETŽ 2010 – *Aiškinamasis elektrotechnikos terminų žodynas*. Vyriaus. red. S. Žebrauskas, Kaunas: Technologija.
- AKŽ 1995 – Paulauskas K. V., Jasinevičius R. *Aiškinamasis kompiuterijos žodynas*. Ats. red. V. K. Paulauskas, Kaunas: Technologija.
- ALKŽ 1975 – Svecevičius B. *Anglų–lietuvių kalbų žodynas*, Vilnius: Mintis.
- ATeleKŽ 2004 – *Aiškinamasis telekomunikacijų terminų žodynas*. Parengė V. Valiukėnas, R. Sabaliauskaitė, J. Gabijūnienė, Vilnius: AB „Lietuvos telekomas“.
- AtsP. Cvirik 1969 – *Atsiminimai apie Petrą Cvirką*, Vilnius: Vaga.
- AtsV – *Atsakingas verslas* (laikraštis).
- AugbiolŽ 1998 – *Trumpas anglų–lietuvių ir lietuvių–anglų kalbų augalų biologijos terminų žodynas*. Parengė O. Rupainienė, Vilnius: UAB „Nacionalinių tyrimų centras“.
- Z. BaumG 2007 – Bauman Z. *Globalizacija: pasekmės žmogui*. Vert. V. Rubavičius, Vilnius: Apostrofa.
- ChŽ 2003 – *Chemijos terminų aiškinamasis žodynas*. Ats. red. Z. Mačionis, spec. red. R. Mudėnienė, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- DŽ 1954 – *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.
- DŽ 1972 – *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, Vilnius: Mintis.
- DŽ 1993 – *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- DŽ 2000 – *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- DŽ_e 2006 – *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. VI (III el. leid.), Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- EncEŽ 2007 – Jovaiša L. *Enciklopedinis edukologijos žodynas*, Vilnius: Gimtasis žodis.
- EncKompŽ₁ 2005 – Dagienė V., Grigas G., Jevsikova T. *Enciklopedinis kompiuterijos žodynas*, Vilnius: TEV.
- EncKompŽ₂ 2008 – Dagienė V., Grigas G., Jevsikova T. *Enciklopedinis kompiuterijos žodynas*, Vilnius: TEV.
- FĮ 1992 – Anzenbacher A. *Filosofijos įvadas*. Vert. red. V. Ališauskas ir T. Sodeika, Vilnius: Katalikų pasaulis.
- FilosŽ 1975 – *Filosofijos žodynas*. Liet. leid. red. R. Plečkaitis, Vilnius: Mintis.
- FilosŽ 2002 – Halder A. *Filosofijos žodynas*. Vert. A. Tekorius, red. E. Dagytė, Vilnius: Alma littera.
- GenŽ 1995 – Rubikas J. *Dažnesnių lietuviškų genetikos terminų žodynėlis*, Vilnius: Biochemijos institutas.
- GK – *Gimtoji kalba* (žurnalas).
- G. GosNŽ 2010 – Gospodinov G. *Natūralus romanas*. Vert. G. Kubilickaitė, Vilnius: Baltos lankos.
- M. HeidRR 1992 – Heidegeris M. *Rinktiniai raštai*. Vert. A. Šliogeris, red. J. Pribušauskaitė, Vilnius: Mintis.
- Inf 1997 – *Lietuvių–anglų–rusų–vokiečių kalbų terminų žodynas. Informatika*. Red. R. Valatkaitė, Z. Kudirka, Vilnius: Matematikos ir informatikos institutas.
- IQ – *IQ* (žurnalas).
- KB – *Kultūros barai* (žurnalas).
- KKS 2005 – Pupkis A. *Kalbos kultūros studijos*, Vilnius: Gimtasis žodis.
- KM 2005 – Crystal D. *Kalbos mirtis*. Vert. E. Šidlauskaitė ir G. Gailiūtė, Vilnius: Tyto alba.
- KngA – *Knygų aidai* (žurnalas).
- KTŽ 1990 – Gaivenis K., Keinys S. *Kalbotyros terminų žodynas*, Kaunas: Šviesa.
- B. KuzTTS 2007 – Kuzmickas B. *Tautos tapatumo savimone. Lietuvių savimoneės bruožai*, Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras.
- LEtn 1982 – Dundulienė P. *Lietuvių etnografija*, Vilnius: Mokslas.
- L ir M – *Literatūra ir menas* (laikraštis).
- LKV 1950 – *Lietuvių kalbos vadovas: Tartis ir rašyba. Kirčiavimas. Kalbos dalykai. Žodynas*. Sudarė Pr. Skardžius, St. Barzdukas, J. M. Laurinaitis, Bielefeld: Lietuvių tremtinių bendruomenė.

- LKŽ I₁ 1941 – *Lietuvių kalbos žodynas 1*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- LKŽ I₂ 1968 – *Lietuvių kalbos žodynas 1*, Vilnius: Mintis.
- LKŽ XV 1995 – *Lietuvių kalbos žodynas 15*, Vilnius: Mokslas.
- LoLieŽ 2007 – Kuzavinis K. *Lotynų–lietuvių kalbų žodynas*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- LRKŽ 1971 – Lyberis A. *Lietuvių–rusų kalbų žodynas*, Vilnius: Mintis.
- LRKŽ 1988 – Lyberis A. *Lietuvių–rusų kalbų žodynas*, Vilnius: Mokslas.
- LTE I 1976 – *Lietuviškoji tarybinė enciklopedija 1*, Vilnius: Mokslas.
- LTE III 1978 – *Lietuviškoji tarybinė enciklopedija 3*, Vilnius: Mokslas.
- A. MacR VI 1994 – Maceina A. *Raštai 6*, Vilnius: Mintis.
- MedŽ 1980 – Astrauskas V., Biziulevičius V., Pavilionis S., Vaitilavičius A., Vileišis A. *Medicinos terminų žodynas*, Vilnius: Mokslas.
- M ir T – *Mokslas ir technika* (žurnalas).
- MksIL – *Mokslo Lietuva* (laikraštis).
- Prd – *Priedas*.
- Mt – *Metai* (žurnalas).
- NRom – *Naujoji Romuva* (žurnalas).
- NŽA – *Naujasis židinys–Aidai* (žurnalas).
- M. D. PhilTI 2009 – Phellipe M. D. OP. *Trys išmintys*, Vilnius: Agapetos.
- PONS. ALKŽ 2004 – PONS. *Anglų–lietuvių kalbų žodynas*, Vilnius: Šviesa.
- PsichŽ 1993 – *Psichologijos žodynas*. Spec. red. P. Augis, R. Kočiūnas, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- PT 1993 – Jovaiša A. *Pedagogikos terminai*, Kaunas: Šviesa.
- RLKŽ II 1967 – *Rusų–lietuvių kalbų žodynas 1*. Paruošė V. Baronas, V. Galinis, red. B. Larinas, J. Macaitis, Vilnius: Mintis.
- RLKŽ II 1983 – *Rusų–lietuvių kalbų žodynas 2*. Sudarė Ch. Lemchenas, Vilnius: Mokslas.
- RLKŽ IV 1985 – *Rusų–lietuvių kalbų žodynas 4*. Sudarė J. Kardelytė, Ch. Lemchenas, J. Macaitis, A. Mankevičienė, Vilnius: Mintis.
- RTŽ 2000 – *Radioelektronikos terminų žodynas*. Vyr. red. V. Palenskis, Vilnius: Litimo.
- Sav su TV – *Savitė* (su TV) (žurnalas).
- SD 1642 – *Pirmasis lietuvių kalbos žodynas*: Konstantinas Sirvydas. *Dictionarium trium linguarum* [fotografuotinis tekstas], Vilnius: Mokslas, 1979.
- SLL 23 2007 – *Senoji Lietuvos literatūra 23*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- M. B. StegG 2008 – Steger M. B. *Globalizacija. Labai trumpas įvadas*. Vert. E. Vareikis, Vilnius: Eugrimas.
- ŠA – *Šiaurės Atėnai* (laikraštis).
- S. ŠalkR I 1990 – Šalkauskis S. *Raštai 1*, Vilnius: Mintis.
- TechEnc I 2000 – *Technikos enciklopedija 1*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- TechEnc IV 2000 – *Technikos enciklopedija 4*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
- J. TomlG ir K 2002 – Tomlinson J. *Globalizacija ir kultūra*, Vilnius: Mintis.
- TŽŽ 2001 – *Tarptautinių žodžių žodynas*, Vilnius: Alma littera.
- UP 1992 – Gineitis L. *Istorinis kelias į universalią pasaulėžiūrą*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- Vd – *Veidas* (žurnalas).
- VĮ 1924 – Vireliūnas A. *Įvardai, arba terminai, priimti Terminologijos komisijos*, Kaunas: Sakalas.
- VLKŽ II 1992 – Križinauskas J., Smagurauskas S. *Vokiečių–lietuvių kalbų žodynas 2*, Vilnius: Mokslas.
- Zoopsich 1983 – Bagdonas A. *Zoopsichologija*, Vilnius: Mokslas.
- ŽA 1972 – Pavilionis S., Strolus R., Tamašauskas K. ir kt. *Žmogaus anatomija*, Vilnius: Mintis.
- ССРЛЯ VIII 1959 – *Словарь современного русского литературного языка 8*, Москва–Ленинград: Издательство Академии Наук СССР.
- ССРЛЯ XIV 1963 – *Словарь современного русского литературного языка 14*, Москва–Ленинград: Издательство Академии Наук СССР.

LITERATŪRA

- KPP 1971: *Kalbos praktikos patarimai*. Sudarė A. Pupkis, Vilnius: Mokslas.
KPP 1985: *Kalbos praktikos patarimai*. Sudarė A. Pupkis, Vilnius: Mokslas.
Maceina A. 1994: *Raštai 6*, Vilnius: Mintis.
McLuhan M. 2003: *Kaip suprasti medijas. Žmogaus tęsiniai*. Vert. D. Valentinavičienė, Vilnius: Baltos lankos.
Murinienė L. 1997: Iš konsultacijų. – *Lietuvos rytas* 1997 09 26.
Šiupienienė A. 1997: Klausiate. Atsakome. – *Vakarinės naujienos* 1997 08 21.

Gauta 2012-12-27

Jonas Klimavičius
Erfurto g. 56-14
LT-04107 Vilnius, Lietuva